

BUITEN

5^E JAARGANG N^O. 15

ZATERDAG 15 APRIL 1911.

Foto Aug. E. W. Vogt. GEZICHT OP HET HUIS HEIJEN IN LIMBURG.

INHOUD:

GEZICHT OP HET HUIS HEIJEN IN LIMBURG. ILLUSTR. BLZ. 169	
KOLONEL VIRIOT, UIT HET FRANSCH VAN G. LENOTRE ..	170
AVONDLIEDJE (GEDICHT), DOOR CH. RUSSEL	171
CORRESPONDENTIE	171
VAN SUMATRA'S WESTKUST, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 172—175
IN DE ACHTERWERELD, DOOR D. J. VAN DE VEN, GE- ILLUSTREERD	BLZ. 174—178
DE GROOTE BLOEMENTENTONSTELLING TE BOSKOOP, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 179

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

KOLONEL VIRIOT.

HELD EN MARTELAAR. *)

Op 23 September 1800 kwam een zonderling avontuur de rust verstoren van den senator Clément de Ris, die zijn kasteel Beauvois bij Azay-sur-Cher had betrokken, om er den herfst door te brengen. Dien dag, om vijf uur in den namiddag, terwijl hij zijne echtgenoot, die ongesteld was, gezelschap hield, stormen plotseling twee mannen met het pistool in de hand de kamer binnen, grijpen den onthutsten senator bij den kraag, dringen hem naar zijn studeerkamer en bevelen hem in ruwe taal zijne laden te openen. Zij maken zich meester van alles wat zij vinden, laten zich al het voorhanden zilverwerk brengen — twee dozijn couverts, twee koffiekannen en negen bladen — en laden alles in des senators kales, welke inmiddels ingespannen was door vier hunner makkers, die aan de poort van het kasteel de wacht hadden gehouden; zij duwen Clément de Ris in het rijtuig, stijgen zelf te paard en slaan met hun slachtoffer den weg naar het bosch van Loches in.

De Franschen van dien tijd verwonderden zich over niets meer; daardoor is het te verklaren dat de bedienden van het kasteel en de boeren van de boerderij geen hand uitstaken en werkeloos toezagen dat hun meester ontvoerd werd. De roovers gingen trouwens met een verbijsterend aplomb te werk. Zij reden ongemaskerd in een bedaard gangetje langs de verbouwdeerde bedienden, alsof zij aan dezen gelegenheid wilden geven, op hun gemak hun costuums te beschouwen: Vendeese mutsen en hoeden, gele laarzen en huzaren-wambuizen, zooals vele oud-officieren van de *chouans* ze toen droegen. Opgemerkt werd, dat een der roovers slechts één oog had. De onverschilligheid der toeschouwers was zóó groot, dat niemand op het denkbeeld kwam het rijtuig te volgen, ofschoon dit over de velden en de ruwe wegen slechts langzaam vooruitkwam.

De verbazing was evenmin groot, toen de senator, dien men dood had gewaand, drie weken later gezond en wel terugkwam, en vertelde dat „de heeren” hem vrij ver van het kasteel hadden gebracht, zonder dat hij de plaats precies kon aanduiden, en dat zij hem daar in een soort van hol hadden gestopt, waar hij gedurende zeventien dagen gebleven was, en waar hij ruimschoots van voedsel voorzien en goed verzorgd werd. Op een nacht was hij daar vandaan gehaald, achter op een paard gezet, en teruggebracht naar het bosch, waar men hem op een open plek alleen liet; daarvan maakte hij gebruik om rustig naar zijne woning terug te keeren, vast besloten het avontuur te beschouwen als een alledaagsch incident, waarover hij zich liefst niet uitliet.

Te Parijs betoonde men zich minder lijdzaam. De Eerste Consul duldde niet dat men zich aan hem vergreep, al was het in de persoon van zijn senatoren; daar hij er slechts tachtig had, allen voorheen warme jacobijnen, voor wien hij plaatsen van kamerheer, prinsentitels en betrekkingen van opperschenker

*) Naar het Fransch van G. Lenôtre.

reserveerde, nam hij de zaak ernstig op en de minister van politie Fouché kreeg bevel zijn geheele politiemacht in beweging te zetten, waarmede deze niet draalde.

De incidenten zijn bekend; ofschoon men op zekere punten zijn toevlucht moet nemen tot hypothese, schijnt het uitgemaakt, dat Fouché zelf de geheele intrige op touw had gezet, om weer in het bezit te komen van eenige hoogst compromitterende papieren, welke vroeger aan Clément de Ris waren toevertrouwd. Daar deze ze niet goedschiks wilde afgeven, had Fouché zes uitgelezen agenten opgedragen, den senator „rincer la cambriole”, zooals de politieterm destijds luidde, en dezen hadden, hetzij uit overmaat van ijver, hetzij om een persoonlijk voordeel uit het karwei te halen, den armen man opgesloten en eerst losgelaten op uitdrukkelijk bevel van den minister. De naam van deze agenten is zelfs bekend; hun aanvoerder was Charles Gondé, bijgenaamd „la Chapelle” of ook wel „Monsieur Charles” of „le beau Charles”, een vroegere *chouan*, bekend om zijn handigheid in het plunderen van diligences. Toen het zaakje verricht was, ontving hij evenals zijne makkers een som geld en een paspoort naar Engeland, vanwaar zij eerst mochten terugkeeren als het geval zou zijn vergeten.

De rest ging vanzelf: om de verbittering van den Eersten Consul te kalmeeren, was het alleen noodig *schuldigen* te vinden. Daarvoor koos men twee heeren uit die streek, den heer de Mauduisson en zijn zwager, den heer de Canchy; beiden, oud-officieren van het koninklijke leger, hadden na de pacificatie amnestie ontvangen; de een was acht-en-twintig jaar, de ander eerst twintig. Verder had men een eenoogige noodig, en het kostte eenige moeite dien te vinden; men was genoodzaakt er wijd en zijd naar te zoeken. Als Fouché bericht ontving van de arrestatie van den één oog? Zoo ja, stuur hem mij dan”. En zoo vond men te Caen een voormalig ridder van Saint-Louis, Etienne Gaudin genaamd, die sinds twee jaren Beneden-Normandië niet verlaten had, maar wien vroeger een oog uitgeschoten was; dat was zijn ongeluk. Hij, Canchy en Mauduisson stonden terecht voor de bijzondere rechtbank te Angers en werden, niettegenstaande zij ontwijfelbaar hun alibi konden bewijzen, ter dood veroordeeld. Twintig getuigen verklaarden, hen op den dag van de misdaad ver van Beauvois gezien te hebben; zij zelf smeekten, met Clément de Ris geconfronteerd te worden, maar deze, die er belang bij had zich met Fouché te verzoenen, hetgeen hem geen windeieren zou leggen, achtte het beneden zijne waardigheid om als getuige in het proces te verschijnen. Op 2 November 1801 werd het vonnis uitgesproken; den 3e had de executie plaats. Met uitzondering van mevrouw de Canchy, die halfdood was van ontzetting en smart en wie men het mes waarmede zij zichzelf wilde dooden, moest ontrukken, durfde niemand in de geheele streek zijn verontwaardiging aan den dag leggen, hoezeer men ook van de onschuld der veroordeelden overtuigd was. Men was bang voor Fouché en daarom zweeg men. . . .

Eén man echter was er — en van hem gaan wij thans vertellen — die den moed had te protesteeren. Het was een dapper soldaat uit Lotharingen, Pierre François Viriot 1) genaamd. In 1791 op zeventienjarige leeftijd in dienst getreden bij de huzaren van Chamboran en eenige maanden later tot officier bevorderd, had hij in het Westen een hardnekkigen strijd gevoerd tegen de *chouans* en medegewerkt aan de organisatie van de mobiele kolonnen van Mayenne. In 1800 werd hij kapitein; hij telde toen evenveel campagnes als dienstjaren en droeg de litteekens van veertien roemrijke wonden — vijf sabelhouwen en negen kogelwonden. Daar hij in geen geval verdacht kon worden van zachtheid of toegevendheid jegens royalisten en daar hij geen der beschuldigten kende, had men hem tot lid benoemd van de bijzondere uit twee magistraten en drie militairen bestaande rechtbank, die recht moesten spreken over de ontvoerders van Clément de Ris.

Reeds na de eerste zittingen, waarin duidelijk bleek dat vrij-spraak zou moeten volgen, haastte Viriot zich, mevrouw de Canchy gerust te stellen. De getuigenverklaringen waren bijna eenparig ten gunste van de beschuldigten, en de debatten zouden weldra gesloten worden, toen het oud-lid van de Conventie, Delaunay, president van de bijzondere rechtbank, op het idee kwam zijne mederechters te dineeren te vragen. Er werd over het proces en de spoedig te verwachten ontkenning gesproken; ofschoon hij erkende dat het onmogelijk was een veroordeeling te motiveeren, gaf Delaunay te kennen, dat het misschien gevaarlijk zou zijn, tegen den zin der regeering te handelen door deze mannen vrij te spreken „die haar erkende vijanden waren”. Na het diner, onder het genot van een kop koffie, werd men het eens dat, „indien Canchy, Mauduisson en Gaudin al niet bepaald schuldig waren, zij niettemin als oud-*chouans* honderdmaal den dood onder andere omstandigheden verdiend hadden”, en men besloot de veroordeeling uit te spreken. Viriot, verontwaardigd, trachtte ten gunste van de ongelukkigen te pleiten; toen hij zag dat zijne protesten afstuitten op het vast besluit om den geveesden minister van politie niet onwelgevallig te zijn, kreeg hij een aanval van woede, „sloeg met de vuist op tafel, wierp zich van den eenen stoel op den andere en slingerde zijn collega's de meest beleedigende uitdrukkingen naar het hoofd”; hij wierp zich voor hen op de knieën en bezwoer hen, ten minste het

1) De volgende bijzonderheden zijn meerendeels ontleend aan het dossier van Viriot in de Archieven van het Ministerie van Oorlog.

leven der beschuldigen te redden. Eindelijk loopt hij de kamer uit, zwerende dat hij zich door een dergelijk vonnis niet wil onteeren, snelt naar mevrouw de Canchy en deelt haar het complot mede. De arme vrouw, die maar niet aan de mogelijkheid van haar ongeluk kan gelooven, vat het wanhopig plan op haren man aan den beul te onttrekken. Zij loopt de bankiers van de stad af, leent overal geld en zoekt alles wat zij heeft — eenige louis — bijéén, om de werklieden van den fauburg Bressigny op te ruïnen, in het idee daardoor de executie te vertragen. Viriot zelf springt te paard, rijdt zonder ophouden door tot de wisselplaats Croix-Verte, waar hem een postkoets wacht, die hem in den nacht van den volgende dag te Parijs brengt, op het oogenblik waarop te Angers het schavot werd opgeslagen.

Toen Viriot eindelijk, na tal van vergeefsche stappen, bij Madame Bonaparte, bij minister Abrial, bij de generaals Mortier en Jurot, die hem allen ontvingen met de koele bedachtzaamheid van lieden die bang waren zich te compromitteren — toen Viriot eindelijk begreep dat zijn bede om gerechtigheid niet verhoord zou worden, keerde hij naar Angers terug. Toen hij er aankwam waren de veroordeelden dood: eenige dagen later kreeg hij bericht dat hij bij besluit der Consuls, van de legerrollen was geschrapt. Men beweert dat hij er in slaagde een audientie bij Bonaparte te verkrijgen en dat deze hem de wonderlijke vraag deed:

— Waarom hebt gij niet als uw collega's gevonnist?

En toen Viriot verklaarde overtuigd te zijn van de onschuld der beklagden, hernam de Consul:

— Het zij zoo, maar de wet verplichtte u het vonnis te teekenen.

— Zij verplichtte mij niet tot een eerlooze daad, antwoordde de officier barsch.

Hij smeekte, in staat van beschuldiging gesteld te worden, maar men wachtte zich natuurlijk wel, hem naar een raad van enquête te brengen: Fouché gaf de voorkeur aan stilte, want er waren spoken die hij niet wilde oproepen.

Van dien tijd af zag Viriot, als iemand die in het drijfzand wegzinkt, zich langzamerhand meer en meer geïsoleerd. Evenals vroeger met een melaatsche, ontweken de menschen hem, bevangen door de vrees voor de geheimzinnige besmetting, en het leven van den man die Fouché had durven trotseeren, werd een dagelijksche kwelling; hij moest, zoolang hij leefde, gebukt gaan onder het gewicht van „deze misdaad”, evenals Sisyphus die zich den toorn van Pluto op den hals had gehaald.

Het schijnt dat Viriot den ernst van zijne handeling niet aanstonds heeft ingezien, want na zes maanden gemopperd te hebben, dient hij een verzoekschrift in om weer in het leger opgenomen te worden, maar zijn verzoek blijft onbeantwoord. Een jaar later herhaalt hij het verzoek; er volgt een briefwisseling tusschen de verschillende afdeelingen van het departement van oorlog waar zijn dossier wordt bewaard. Er zijn echter in dat dossier zekere stukken gelegd, die voor generaal Girardon een aanleiding zijn om te verklaren: „op zijn eer en geweten, dat Viriot onwaardig is deel uit te maken van de Fransche legers —” en het verzoek wordt van de hand gewezen. Zoo moest deze officier van nauwelijks eenendertig jaar werkeloos, en met de woede in het hart, toezien naar het schitterend debuut van het keizerrijk; hij zag zijn wapenbroeders graden, titels en decoratiën ontvangen, en vroolijk uitrukken voor dien verbazingwekkenden zegetocht dwars door Europa, die zijn apotheose vond te Austerlitz. Hij alleen bleef achter, met de zwakken en ouden, verscholen te Metz waar hij gehuwd was. Eindelijk houdt hij het niet langer uit, en om zich ten minste de illusie te geven dat hij zijn deel had in den heldenstrijd, trekt hij den Rijn over en Duitschland in, verzeilt te Kassel, en daar slaagt hij er in zich als instructeur te doen aannemen door prins Maurits van Issemburg, die een regiment lichtte om Napoleon cadeau te geven en die, in ruil voor de 3200 Duitse boeren die den menschenverslinder als zoenoffer waren aangeboden, het lint van het Legioen van Eer ontving. Viriot keerde acht maanden later in Frankrijk terug, overtuigd dat hij het lot bezworen had: de prins van Issemburg had hem den eertitel van luitenant-kolonel geschonken, en de naïeve soldaat meende, dat hij zich in deze kwaliteit slechts door het ministerie van oorlog behoefde te doen erkennen. Maar daartoe zou hij beschermers noodig gehad hebben, en iedereen wendde zich af van dezen besmette op wien een vloek rustte.

Men zag hem nu eens te Parijs, als hij weer eenige illusie begon te koesteren, dan weer te Metz, waar hij zijne teleurstellingen ging overdenken, waar hij om de kazernes doolde, achter den troep aanliep, en maar niet kon begrijpen, dat hij voorgoed was afgesneden van dat leger, waartoe hij van jongs af behoord had. Hij hield niet op met verzoekschriften te schrijven om in zijn rang hersteld te worden, en bood zijn geheele vermogen aan „om tien man uit te rusten en twee paarden voor de artillerie te leveren!”

De jaren gingen voorbij en brachten alle hun teleurstelling. Eindelijk werd de keizer overwonnen en Frankrijk was op het punt overweldigd te worden, toen het decreet van 4 Januari 1814 verscheen, waarbij aan de bedreigde departementen machtiging werd verleend vrijkorpsen op te richten om den vijand tegen te houden: dat was voor Viriot een kans. Hij trekt zijn uniform aan, begeeft zich naar Verdun, onderweg de boeren oproepende, vrijwilligers recruteerende; zoo brengt hij, van dorp tot dorp trekkende, driehonderd man voetvolk bijeen, verkrijgt van den

plaatselijken commandant zes kanonnen, die hij met werkpaarden bespant; zoo staat hij dan aan het hoofd van een leger, en loopt het land af, de convoien van den vijand bestokkende, een guerilla-oorlog voerende, en zich door een rustelooze activiteit schadeloos stellende voor zijne veertien jaren van nietsdoen.

„Vijftienhonderd bergbewoners”, schrijft hij in zijn geestdrift, „zullen aan mijn oproep gehoor geven; mijn parool is „vaderland” en „Napoleon”, beide even dierbaar aan mijn hart.”

Op 27 Maart ontmoet hij te Bazoches, nabij Saïnt-Michiel, een geheel Russisch legerkorps. Begeerig om aan te pakken en te toonen wat hij kan, spreekt Viriot zijn kleinen troep toe, levert slag, drijft den vijand op de vlucht, maakt 1800 krijgsgevangenen, neemt 80 treinwagens, 500 paarden, 8 stukken geschut... en denzelfden avond nog richt hij aan den minister van oorlog een triomfantelijk rapport over dit heldenstuk. Het rapport komt bij ongeluk te Parijs aan op denzelfden dag waarop de Russen er hun plechtigen intocht hielden; de ironie van het lot had gewild dat Viriot, den eenigen keer dat hij aan den slag kwam, het korps van prins Biren van Kurland, een der warmste vrienden van Lodewijk XVIII in de pan had gehakt! Dit had ten gevolge, dat hij geen aandeel kreeg in de gunsten van de Restauratie, die hij toch eenig recht had te verwachten: het vrijkorps onder zijn commando werd op 1 Juli te Metz ontbonden. De intendance eischte van Viriot 3400 francs voor „schade door zijn troep aangericht”, en toen hij die betaald had, was men wel zoo goed hem naar zijne haardsteden terug te zenden zonder hem verder lastig te vallen. Hij woonde toen, met zijne vrouw, te Montigny-lez-Metz; daar zonderte hij zich af, gelaten zijn lot dragende, niets begrijpende van het verleden en niets hopen van de toekomst.

(Slot volgt).

AVONDLIEDJE.

Ach! herontsteek de lampe toch —
de zon zit in de boomen
en door de donkere eikenlaan,
hoor 'k de avond weder komen.

Ach! herontsteek de lampe toch —
buiten de winden bijten,
en door het raampke ik starren zie
de stalen vrieslucht splijten.

Ach! herontsteek de lampe toch —
De nacht kruipt door de kamer
en buiten hoor 'k in de avondlucht
't eentoonig spechtgehamer.

Ach! herontsteek de lampe toch —
't is rustenstijd; mijn leden
werkmoede zijn; 't is etenstijd
en tijd voor de avondbeden.

CH. RUSSEL.

CORRESPONDENTIE.

H. B. te Tilburg. *Vraag 1.* Om takken van pruim, appel, enz. in bloei te trekken, kan men hetzelfde poeder gebruiken als waarvan plantenwater gemaakt wordt. (Zie „Buiten” No. 31 van 1 April j.l.).

Indien de takken al vrij ver heen zijn, kan zelfs gewoon water of water met een snuifje zout er in wel volstaan. De geheele behandeling nu bestaat daarin, te zorgen dat de verdamping van bladeren, bloemen, enz. niet grooter wordt dan de watertoevoer waartoe het weefsel van de takken in staat is. Plaats ze daarom op een lichte, doch niet te warme en droge plaats; snijdt van elken tak iederen avond een klein stukje af, liefst schuin, opdat de sneevlakte goed groot wordt. Hierdoor toch worden de doode cellen, die weinig water meer doorlaten verwijderd en treden er nieuwe in werking. En eindelijk, kweekt ge takken, waarvan de ontwikkeling lang duurt, bedek dan uw glas met plantenwater met een kartonnen koker, zoodat het licht het water niet beschijnen kan.

Vraag 2. Om afgesneden bloemen lang goed te houden, moet men ook alweer de verdamping zoo gering mogelijk en den watertoevoer zoo krachtig mogelijk maken.

Daarom: 1^e de stelen elken avond een stukje afsnijden; 2^e de bloemen 's nachts op een koele, vochtige plaats zetten; 3^e sommige soorten bijv. rozen, 's avonds uit het bouquet nemen en op water laten drijven; 4^e den geheelen ruiker overdekken met vochtig vloei; 5^e de stelen kruiselings een tamelijk eind insnijden, zooals bijv. bij chrysanten, en 6^e een weinig zout in het water doen.

Een speciaal poeder voor het goedhouden van bloemen bestaat er, bij ons weten, niet. Allicht zou „plantenwater” weer goed werken. Eindelijk vermelden wij nog even dat men het leven van verscheidene bloemen ook verlengt door de bevruchting te verhinderen. Daartoe snijdt men, dadelijk na het opengaan de meeldraden weg. Er kan dan geen stuifmeel op den stampert komen en de bloem blijft veel langer frisch.

L. DORSMAN CZN.

EEN HUIS UIT DE BOVENLANDEN.

VAN SUMATRA'S WESTKUST.

AL wie na een lange zeereis met een zucht van verlichting Sumatra's stranden als een lange blauwe lijn ziet opduiken, zal al spoedig gewaar worden, dat zij hoe meer men de kust nadert overgaat in een bergmassa, die egoïstisch als zij is, aan hare uit zich ontsproten rivieren weinig ruimte overlaat om kalm zich naar zee een weg te banen.

Als wij terugslaan in de annalen van de O. I. C. dan zien wij, dat de aanrakingen met de bevolking uit hoofde van den bouw van Sumatra zich tot weinige bepalen en lezen wij dan ook, dat slechts Benkoelen en Padang's riviermonding met een bezoek van de koopgrage opperkooplieden vereerd werden. Alras volgde hierop het sticht van een factorij zoowel te Padang als te Benkoelen, maar daar bleef het dan ook bij. Ten Valentijn heeft hier weinig of geen licht over deze landen ontstoken; het zou nog eeuwen duren, voordat Marsden en Raffles zich niet meer tevreden zouden stellen met de kennis, zoo uit de geveens door vergaard; voor de eerste bracht ons belangrijke gegevens aan schouwling. En dat Raffles zich niet onbetuigd zou laten was niet te verwonderen, jingoïst als hij was; voor hem was de geringste aanleiding slechts noodig om zijn kennis niet alleen voor zichzelf maar ook voor zijne groote staatkundige plannen te vermeerderen.

Wij willen echter niet te veel in details afdalen, die meer in een kritisch historisch opstel, dan in dit bestek thuis hooren.

Boven deelden wij reeds in het kort mede, dat het bergland van Sumatra, door de bekende „Boekit Barisan" gevormd, aan de Westkust slechts een smalle kuststrook overlaat. Zoo ziet men dan ook Padang's nieuwe haven naderende het gebergte zich reeds in het Noorden op een afstand verheffen, om naar het Zuiden toe meer en meer de kust te naderen, en als wij gelukkig zijn, dan kunnen wij nu reeds twee bekende vulkanen aanschouwen n.l. den eeuwig rookenden Merapi (2970 M.) en den zwijgende Singgalang (2896 M.). U een gedetailleerde beschrijving van het gebergte geven zou tot niets dienen. Wij willen u dan ook liever van land en volk iets mededeelen, temeer daar het land ten opzichte van stamverwantschap zulke bijzondere instellingen heeft.

Het bergland, dat de Padangsche Bovenlanden aan de West-

zijde afsluit, is moeilijk toegankelijk en dan nog slechts op enkele punten.

Een blik op de kaart leert ons al spoedig, dat evenwijdige ketens van het Barisangebergte de bovenlanden vormen; het gevolg is dan ook, dat zich tusschen ketens langgerekte dalen vormen, die hoewel hier en daar zich wijzigende, over het algemeen hetzelfde aanzien hebben, soms onderbroken door lagere verheffingen, zooals bijv. een zadel tusschen twee vulkanen. De meeste rivieren stroomden af naar het Oosten na de meest aan die zijde gelegen keten te zijn doorgebroken; slechts weinige stroomden naar den Indischen Oceaan, d. i. naar het Westen af; deze weinige vormen den toegang tot de Bovenlanden van de Westkust, bijv. de Antokan, de uitstroeming van het meer van Manindjan; de Aneh, die door de Anehkloof gaat; dit zijn wel de twee voornaamste toegangen. Zooals begrijpelijk, is de weg door de Anehkloof, ± 18 K.M. lang en die van $+ 120$ M. tot $+ 784$ M. over genoemden afstand klimt, de meest bekende en de beste. De cijfers toonen, dat de weg, die zich naar boven slingert een kunstwerk moet zijn; hij dateert van ± 1836 . Voor dien tijd moest men een smal voetpad volgen dat bij Ambatjang uitkomt. Dit begon ook bij Kajoe Tanam en vormde een verre van aangenaam wandelpad; door de regens, die nagenoeg elken dag op deze bergen vallen, zijn de paden steeds glibberig en slijkerig, alles is even kil en dikwijls wandelt men door de wolken naar boven; is men dan eindelijk in de Tembanganvallei gekomen, dan wacht nog een frissche marsch door een riviertje. Het hoogland der Bovenlanden is dus, zooals uit het hier neergeschrevene moge blijken, zeer afgesloten geweest van de buitenwereld, het gevolg is dan ook, dat oude instellingen van eeuwen her hier steeds zijn blijven bestaan.

Hadden de stamgenooten aan de kust last van vreemde volkeren en meer speciaal van de Atjehers, die het huum in vroeger eeuwen al zeer lastig maakten, de Bovenlanden waren van dergelijke overlast door hunne geïsoleerde ligging gevrijwaard, want ook van het Oosten is het moeilijk binnendringen en alleen langs de rivieren, die naar de Oostkust afstroomden. Men heeft het wel eens getracht, als tenminste de overlevering, die dienaangaande bij de Minangkabauwers bestaat, mag geloofd worden. Eenige eeuwen terug namelijk moeten Javaansche kolo-

EEN RAPATZAAL IN BATI POEH.

nisten uit Palembang, welk land het machtige Javaansche rijk Mādĵāpahit had ingepalmd, getracht hebben om langs den Batang Hari de Bovenlanden binnen te dringen en hun aantal was zoo groot, dat toen zij langs een berg gingen en daar hun zwaarden op de steenen wetten, de berg geheel uitgeslepen was, nadat het leger was voorbijgetrokken; deze plaats ten O. van Sidjoendjoeng gelegen, heet thans nog Boekit Kiliran (uitgeslepen berg), terwijl, nadat zij verslagen waren, zoovele lijken op het slagveld bleven liggen, dat de geheele streek jaren lang en nu nog stonk, vandaar de naam „Padang Boesoëa” (stankvlakte.) Maar keeren wij van het rijk der sagen tot de werkelijkheid terug. Hoe ook de historie zich in werkelijkheid heeft toege dragen, doet weinig ter zake, maar de uitkomst heeft geleerd, dat het volk thans nagenoeg nog de oude zeden en gewoonten (adat) heeft die het van het begin af bezeten hebben moet, en thans komen wij tot een zeer belangrijk punt en wel tot een eigenaardige instelling bij het erfrecht enz. van de Minangkabauers, het matriarchaat, d. i. opname van de kinderen in den stam van de moeder. Niet, dat het begrip zoo geweldig nieuw en ongehoord is, want mogen wij de theorieën gelooven, die prof. Wilken op den grondslag van anderen dienaangaande heeft opgeworpen, dan zou elk volk oorspronkelijk in dien staat verkeerd hebben. Wij willen over den oorsprong van deze instelling niet verder uitweiden, maar slechts op de uitkomsten wijzen; dit instituut is hier zuiver bewaard gebleven, hoewel het thans door de middelen van verkeer, ons bestuur enz. ten doode is opgeschreven.

De zaak is wel de moeite waard om er eenige oogenblikken bij stil te staan. Daartoe willen wij een huwelijk en een voorafgaande verloving eens bijwonen, om ons meer op ons gemak te stellen in de voor ons vreemde wereld met wanbegrippen, die wij niet kennen.

Laten wij veronderstellen, dat de jeugdige Minangkabauer Soetan Idajat op den huwbaren leeftijd is gekomen en dat zijne ouders zoo eens in hun dorp rondkijkende, Si Poeti een aardig schalksch meisje uit de buurt, wel de aangewezen persoon vinden om als schoondochter op te treden, dan wordt na overleg der familie een bemiddelaarster, gewoonlijk een oude vrouw, afgezonden om de familie van het meisje eens te polsen na de noodige plichtplegingen, het aanbieden van de gebruikelijke sirih, d. i. tabak, met kalk en pisang en wat gambir bereid die gepruimd wordt. Komt de oude vrouw op het onderwerp, dat het doel van haar komst uitmaakt, dan wordt druk tusschen beide partijen geredeneerd, de familie van het meisje

geeft een ontwijkend antwoord en als de vrouw weggaat brengt zij als eenig resultaat mede, dat zij over eenige dagen mag terugkeeren om het antwoord te halen. Is na eenige dagen een gunstig antwoord bekomen, dan wisselt men verlovingspanden, gewoonlijk uit een ring bestaande.

Er wordt dan bekend gemaakt, dat bijv. den Vrijdag daarop de verloving van ons tweetal zal gevierd worden.

Op den dag der verloving wordt Soetan Idajat afgehaald van het huis zijner moeder, gewoonlijk halen een man en vrouw hem af, die sirih medebrengen. Tegen het vallen van den avond gaat de vrijer met zijne makkers en kleine kinderen naar het huis van Si Poeti, alwaar men rijst ronddient. Zoo brengt men pratende den avond door en men besluit den avond met gebed: de gasten trekken af, maar Soetan Idajat en zijne kornuiten blijven wakende den nacht doorbrengen; is de morgen aangebroken, dan gaat onze jeugdige verloofde zich baden en hierna gaat men weer braaf aan het eten en drinken. Bij het naar huis gaan geeft men Soetan Idajat wat geld in zijn hand, zooals de adat voorschrijft. Gewoonlijk bedraagt het eenige rijksdaalders. Acht dagen daarna brengt de moeder van Soetan geld naar het huis van haar aanstaande schoondochter, van dat geld moet deze eetwaren, als djagoeng (Turksche tarwe), pisang, klappers, troeboek (gezouten vischkuit), vleesch en visch koopen om na die toebereid te hebben, ze naar het huis van schoonmama in spe te zenden; de schoondochter moet dat zelf, vergezeld van eenige vriendinnetjes, brengen en er ten huize van Soetan ook iets van gebruiken. Den volgenden dag wordt Soetan weer teruggevraagd.

Zoo slijt men den verlovingstijd, het meisje brengt af en toe wat eten naar de a. s. schoonmama. Het merkwaardige van zoo'n Minangkabausche verloving is, dat, terwijl men zou verwachten, dat zij elkaar zooveel mogelijk wilden zien, deze elkander liefst niet zien, want ziet Si Poeti Soetan aankomen, dan doet zij zooals een Minangkabausch spreekwoord zegt: zooals de slang den mensch ontwijkt, zij gaat er nl. zoo hard mogelijk vandoor; is een ontmoeting onvermijdelijk, bijv. bij het passeeren over een brugje, dan kijken zij elkander niet aan, noch spreken tegen elkander. Vindt men eindelijk, dat de geschikte tijd gekomen is voor het huwelijk, dan breekt voor de familie van Si Poeti met recht een drukke tijd aan: rijst moet gestampt worden voor zoovele grage monden, die op de bruiloft zullen komen, het huis wordt schoongemaakt en in orde gebracht.

De bruiloftskleeders worden weer eens voor den dag gehaald, en zoo zien wij op den bepaalden dag ons bruidje uit-

gedost, het arme kind zit ingepakt in een kleederenstel, dat stijf van het goud is, want bij eenigszins goeude standen is alles wat men draagt bij zulke gelegenheden van stoffen, die met goud of zilver doorweven zijn.

Volgens onze begrippen ziet het er ver van fraai uit, haar bruidskap geeft het geheel een stijf voorkomen. Zoo zit ons bruidje dan den geheelen dag opgeprikt in een afzonderlijk vertrek met eenige gezellinnen buiten het feestgewoel de komende dingen af te wachten.

Ondertusschen heeft Soetan Idajat zich moeten uitdossen met gouddoorweven stoffen, naast de reusachtige buikplaat, die de gordelsluiting vormt, hangt een mooie kris (karih), voor deze gelegenheid eens uit de familiekast gehaald, terwijl och arme, zijn voeten zijn gesloten in verlakte schoenen, die den jongeling die geen schoenen gewend is, een allerakeligsten gang doen aannemen. De feestelijkheden nemen een aanvang met het halen van onzen bruidegom, dit geschiedt door bloedverwanten van weerszijden, daarbij zijn ook bruidsjuffers tegenwoordig, die zich ten huize van Soetan te goed doen aan gebak, koffie en sirih. De bruidegom naar het huis van Si Poeti geleid, zal dan in het huwelijk verbonden worden met Si Poeti. De vertegenwoordiger (wali) van de bruid, die volgens den Mohammedaanschen ritus, aan allerlei voorwaarden moet voldoen, voltrekt het huwelijk in tegenwoordigheid van vier getuigen, door allereerst het meisje af te vragen of zij in het huwelijk wil treden. Beantwoordt zij de vraag toestemmend, dan vraagt de wali op zijn beurt den bruidegom, of hij hem mag uithuwelijken aan Si Poeti met een bruidschat van een rijksdaalder. Hierop antwoordt Soetan dan weder: „Ik stem toe te trouwen met Si Poeti, met een bruidschat, groot een rijksdaalder.” Hebben de getuigen het gehoorde bevestigd, dan is het huwelijk voltrokken. Dit is voor het meisje vooral een groot feit, want men zou nu meenen, dat het jonge paar ergens een huisje ging betrekken, niets van dit alles, het matriarchaat treedt thans op; door het huwelijk met Soetan is de verhouding van Si Poeti tot haar familie niet veranderd, zij blijft behooren tot hare familie, zij blijft in het huis wonen, en haar man mag bij haar komen inwonen, waartoe in den andjoeng van het huis voor hen een kamer is gereed gemaakt.

Worden kinderen uit het huwelijk geboren, dan volgen de kinderen den stam van de moeder, de vader staat dus buiten zijn familie, goederen van den vader, die dus behooren tot den stam van zijn moeder, kunnen nooit van rechtswege aan zijn kinderen gegeven worden, wel mag hij bij zijn leven kleine schenkingen doen, maar wie de Minangkabausche dames kent, weet, dat die alles wel in het werk zullen stellen, opdat Soetan Idajat, eenmaal vader geworden zijnde, in een teedere bui niet te veel zal wegschenken. Tengevolge van dezen toestand krijgt men allerlei verhoudingen, die wij abnormaal vinden. Zoo is dus de familie van vaderszijde niets voor de kinderen. Zouden wij spreken van ooms van vaderszijde, de kinderen van Soetan kennen die niet, omgekeerd is dit dus ook zoo. Men neemt thans aan, dat de toestand dat de kinderen den stam van de moeder volgen, een overblijfsel is uit den oertijd, toen het huwelijk nog niet bestond, toen de vrouw nog algemeen bezit was, toen de kinderen wel hun moeder, maar niet hun vader kenden. Wij willen echter niet op al deze zaken ingaan, maar liever eens zien, hoe dan verder de verhouding in de Bovenlanden is.

De gevolgen van het matriarchaat zijn ver strekkend, zoowel in familie-, erf- als bezitsrecht. Zoo blijft dus de getrouwde man door een hechten band met zijn familie verbonden, hij woont meestal al spoedig weder in het ouderlijke huis, want de echtelijke band bij de Minangkabauers is niet van de hechtste en hij bezoekt zoo nu en dan eens zijn vrouw slechts. Nu is allicht te begrijpen, dat men toch een hoofd in een familie wil hebben en dat is er ook en wel de oudste broeder van de vrouw, de zgn.

mama, die allerlei rechten, maar ook verplichtingen tegenover zijn zusterskinderen heeft —, hij heeft te zorgen voor hun onderhoud, kleding, huisvesting, beheert alle familie zaken en is raadman van de verdere dames, die in huis zitten. Dat zoo'n huis heel wat bergen kan, laten ons de afbeelding zien. U een beschrijving te geven van een huis is overbodig, want de afbeeldingen leeren ons genoeg. Ik wil echter wel wijzen op de houtversieringen op den voorwand, en op het dak met zijn horens, men wil hierin zien een schipvorm, anderen zien er weer horens in van karbouwen. Rondom het huis staan natuurlijk de noodige vruchtboomen als: pisang-, ramboetan-, doerian-, en zuurzak boomen.

Verder vindt men op het erf rijstschuren, vierkante gebouwtjes, stevig in elkaar gezet en eveneens met een gebogen dak toegedekt, de trap wijst u reeds den weg waarlangs men moet gaan om de rijst, die ongestampt in zakken opgestapeld ligt, weg te halen. Heeft men wat noodig, dan haalt men het benodigde er uit, brengt dat in het stampblok en langs dien weg ontbolstert men de rijst. Tegenwoordig heeft bijna elk dorp zijn rijstpelmolens, die door verval van water bewogen wordt, de molenaar krijgt dan een kleine vergoeding voor elken zak rijst, die hij stampt en de bewoners zijn blij, dat zij niet zooveel moeite behoeven te doen.

Tot het huis terugkerende, kunnen wij nog tot slot mededeelen, dat als het huis te klein dreigt te worden voor al die families, die het huisvest, men dan in de onmiddellijke nabijheid een ander huis bouwt, waarin dan een gedeelte overgaat, maar altijd nog zoo, dat alles bij elkaar blijft hangen.

(Wordt vervolgd).

VAN SUMATRA'S WESTKUST. EEN JEUGDIGE KORINTJIER.

IN DE ACHTERWERELD.

DAAR lag ze, . . . de heide, . . . stil en wijd. De Veluwsche heide met haar diep ingekuilde, blankwitte zandheuvels, haar pruikerig groeiende jeneverbessen en haar grijze plekken korstmos. De bruinpaarse vlakte lag in den gouden morgenshijn voor ons; een levenwekkend windje, dat uit de verre heiverschieten kwam aanstrijken, schoof de allengs doorzichtiger wordende nevelen geruischloos uit elkaar, zoodat wij de goudgroene bosschen van de Kemperheide konden zien. In de diepe heikommen hingen blauwe morgendampen, terwijl op schaduwplekjes „de rijp nog wondre sagen spon om het heidekruid”.

Voor ons lag de heide met haar stoute lijningen, overwelfd door een intens goudwazigen hemel, die naar den horizont meer bleekblauw werd.

Het was half tien 's morgens, toen wij haar zoo zagen. Onze weg had geleid langs diepe spoorvalleien, waar zilverwitte katjes pareldrupsen lieten vallen op den nog met ijsmos bedekten grond. Ver beneden ons joegen treinen voort. De witte stoomwolken bleven laag hangen en vervluchtigden in de valleien; toen door laantjes van krachtig jong harsgeurend dennenhout, dat bij elk morgenzuchtje huldigend zijn toppen wuifde; langs wegen, waar op de lage plaatsen nog plassen stonden van de jongste regendagen, in den vroegmorgen bevrozen; over kampen hei en bouwlanden, waar de muur met haar sappige kussens en duizende witte sterretjes, ons vertelde, dat de lente er weer was. We hadden door geheimzinnige suizelende dennenbosschen gewandeld en waren nu aan den zoom van het woud gekomen. . . . stonden te genieten van het machtig grootsche, dat de heide te aanschouwen gaf.

Wat al gespeel van windbewogen groen en zonnestraaltjes, dansende en trillende, wat sloegen de smalle schaduwen der dennenstammetjes ver uit in het nog jonge morgenlicht en wat verdeelden zij dat laantje heerlijk in licht en schaduwvlakken; hoe blonken mij miljoenen druppels gesmolten ijs toe, en wat piepte het winterkoninkje luid zijn lentevreugde uit!

Op schaduwplekjes, tegen den noordkant der boomen waren

de grijze korstmossen nog met ragfijne ijssluiers overtoegen. Op den grond kwam het lakrood van de bekermosjes fijntjes te midden van het grijs uit; zwart vervloede een oude paddenstoel.

Door het morgenboschlaantje kwam een ter markt gaand vrouwtje. Klein, breedgeheupt met vasten gang naderde zij ons. Aan iederen arm had ze een grijszwarte hengselmand, terwijl botergele bloemen haar zwartgelakten hoed sierden.

G'en mèrgen heere, riep zij ons in het voorbijgaan toe.

„Hoe ver is Oud-Reemst hier nog vandaan?” vroeg ik haar, na den groot beantwoord te hebben.

„Nog een half uurke”, klonk het terug van het reeds weer haar gang gaande heimensch.

Dat „half uurke” moet gij, die misschien ook eens op de Veluwe aan het dwalen raakt, niet als een gewoon, doch als een echt Veluwsch halfuurtje beschouwen, want „een stief half uurke” is voor ons stadsmenschen veelal een kleine anderhalf uur gaans.

Wij, dat waren mijn vriend S. en schrijver dezes, waren am frühen Morgen angetreten, hadden die Sorgen heim gelassen,

maar hadden een ransel meegenomen, waarin wat brood, eieren, worst, kaarten, doosjes en busjes, papier en potlood en kompas, ja alles wat op een onderzoekingsstocht eenigszins van noode kon zijn; want we zouden dien dag gaan wandelen in den goeden zin des woords, zooals Dr. Klaus zegt: „Dat men zich te voet begeeft naar plaatsen, waar de lucht zuiver en rein is, niet bezwangerd met menschenlijke geuren, waar het een wellust is eens goed en diep in te ademen en de longen flink te ventileren”.

Onze breede zandweg met opgerulde mosbegroeide karrenvoren liep eerst dalend, toen stijgend recht toe, recht aan naar Oud-Reemst. Het was een door breede nevenlanen begeleide weg, van rechtstammige grijze, met geel korstmos begroeide beuken, die omhoog samen-negen, doch nu hun bladerlooze tak-staketsels afstaken tegen de tintelende lentelucht.

We wandelden langzaam verder. Vreemd leken ons knotbeuken toe, stammen afgehouden met stomperige takken en evenals knotwilgen geheel uitgeholde boomen; soms tot stukken schors gereduceerd, waarop geelgroene en grijze korstmossen groeiden.

De uithollingen waren allen naar het Z.W. en W. Alleen de buitenste rij was uitgehold, de andere kloek en krachtig. Dit uithollen wordt door zonnebrand veroorzaakt. De beuk heeft daarvan het meeste last door zijn dunnen bast. Wanneer na een strenge vorst de zon begint te schijnen, dan zal de door haar beschenen kant natuurlijk het eerst ontdooien. Dit ontdooiende gedeelte zal willen uitzetten, doch de andere zijde is nog bevroren, de Noordkant is nog stijf. De zuidkant zet uit onder de warme zonnestrallen, de zon staat dan in den tijd van tien tot een uur dus in den tijd, dat zij het sterkst is, in het zuiden of zuidwesten. Dan scheurt de dunne bast. We zien een spleet, die allengs dieper en grooter wordt, en ten slotte worden deze door zonnebrand aangetaste beuken geheel hol. Om dit tegen te gaan worden bij plaatsing aan de jonge beuken talrijke takjes gelaten. Het verdorde beukenblad blijft den geheelen winter zitten en beschermt den stam in het vroege voorjaar tegen te fellen zonnenschijn. Dit kunt gij in ieder park of langs elke pas aangeplante jonge beukenlaan waarnemen.

Uit het feit, dat de beuken bij Oud-Reemst geheel hol waren, maak ik op, dat de temperatuur zeer uiteenlopend is, dat er op deze vlakke groote warmteverschillen waar te nemen zijn, wel niet zooals in de Sahara, waar de daags gloeiend geworden gesteenten 's nachts door afkoeling uit elkaar springen, maar toch zoo, dat een onzer schoonste woudboomen, de beuk (*Fagus sylvatica*)

er zeer door aangetast wordt; zoo ziet gij, dat botanie en geologie als het ware aaneensluiten.

Na een kwartiertje gewandeld te hebben, bereikten wij de buurtschap Oud-Reemst, stapten wij den weg naar Otterloo op, nagezien door een boer met lichtbruin haar, rossige tochtlatjes en een stoppelkin, die ons nog enkele inlichtingen had gegeven.

Nu trokken wij de Achterwereld in, een terrein, waar uren in den omtrek geen huis te zien is, dat op de chromo-topografische kaart aangeduid wordt met een onheilspellende grijsblauwe tint, een terrein, door mensch, dier en boom gemeden en geschuwd, dat zich Noordwaarts uitstrekt tot daar, waar de donkere wouden van de Pampelt, Hoog-Barel en Delen opblauwen en de Fransche berg zich opheft boven de golven van den gezichteinder.

Alleen in den manoeuvre-tijd wordt deze streek druk bezocht. Dan hoort men officieren en manschappen druk praten van: richting Blauwe Bergen. Compagnieberg. Otterloosche bosch. Fransche Berg; . . . dan ook zal menig motorfietser verzuchtigen geslaakt hebben over die zandverstuivingen, en iedereen zal

zich verheugd hebben, als hij de smorende vlakten den rug toe kon keeren. En wij zochten dat terrein op, wij wilden ontberingen en vermoeienissen verdueren om die eigenaardige in Nederland zijn weerga niet vindende streek te bezoeken.

De zon stond hoog aan den strakken hemel, kleine donzige, goud doorschene lentewolken dreven rustig aan de blauwe lucht.

Scherp teekende zich daar een groote, breedgetakte boom af, een beuk, met machtige takken rondgespreid. Een paar kraaien zaten op zijn armen te rusten, ver stak hij uit boven het armoeijig kreupeelgewas van eikenhakhout. Van verre reeds was deze eenzame boom te zien als een baken voor de hier zich oefenende troepen.

Stil en eenzaam lag daar een grijs-zwarte schaapskooi, temidden van een esch bouwland, dat honderd wisselglanzen vertoonde. Een paar uit ruwe boomstammen samengestelde uitzichttorens, welke in den manoeuvre-tijd goede diensten bewijzen, verrijzen op de isohypse van 40 M.

Nu liep de weg door deels gehakt, deels nog staand lijzig ruischend eikenhakhout en we zagen een diepen kuil, waarin een geheel bataljon met gemak kon verborgen worden. Deze diepe kuil deed mij denken aan den tijd, waarvan hertog Arnout van Gelder in zeker geschrift der Veluwe zegt:

„Ein wilt byster lant, daar veel overgrepen in geschien te plegen”. Zulke diepe kuilen waren in die dagen en vele jaren later ook nog, meestal de verblijfplaatsen van heidens. In den mond des volks wordt zoo'n kuil dan ook heidensgat genoemd. Verscheidene van zulke kuilen in de Kleintjeshegge, een verzameling struiken in het Elspeeter bosch, de Bommelskuil in het Vierwolterbosch en misschien ook Groot Solt in het Putterbosch worden heidensgaten geheeten. De heidensgaten blijven in voortdurende levendige herinnering, te levendiger, naarmate ze verkregen werd door een vaak gesierde of te ruim spel spelende traditie.

Als de Edomieten in den vóór-Christelijken tijd leefden de Heidens van roof en plundering. Over het algemeen was hun aard nog wilder dan die der wolven en zwijnen, in hun dagen op de Veluwe zoo talrijk. Tal van plakaten zijn er uitgevaardigd tegen deze landloopers en vagebonden, die de eenvoudige landbouwers zoo zeer tot last waren en den eenzamen reiziger zoo in zijn tocht bemoeilijkten. Vele middelen werden in het werk gesteld om ze te verdrijven, maar dikwijls te vergeefs. In 1712 trokken op last van den hove van Gelderland 75 ruiters en voetknechten naar het Gortelsche bosch onder Epe, om zich van de laatste daar verblijf houdende heidens meester te maken; 5 jaar later moest tot meer krachtige maatregelen overgegaan worden tegen deze

VAN SUMATRA'S WESTKUST. VOORNAME MALEIERS.

woestelingen. De kuilen, welke hier en daar nog gevonden worden, zijn de sprekende bewijzen voor hun zondig bestaan. Deze kuilen waren meest diep en door houtgewas omgeven. Het waren hun vereenigingspunten, waar ze huisden, kookten, hun woeste feesten vierden, hun geroofde schatten deelden en in welker omgeving zelfs hun dooden begraven werden.

In 1414 heeft men hier de eerste heidens gezien. „Zij gaven voor, dat ze uit Egypte kwamen, dat hun voorouders van het Christendom afvallig geworden waren en daarvoor hun een penitentie werd opgelegd enige jaren door de wereld te zwerven, gebedeld brood te eten, op geen bedden te slapen, verachtelijk gekleed te zijn, enz. Ook de Aunca, alias Alrunn, werd door deze snoode landloopers en kwakzalvers door de kunst geadopteerd en gefatsoeneerd in de gedaante van een klein kind, van welke de bedriegers vreemde en wonderlijke kuren wijsgemaakt hebben, den genen, die het hebben willen geloven.” Dit Alrunn (Hoog-Duitsch Alarun) komt van runa, geheim. Bij de oude Germanen waren het vrouwen op bloote voeten, met lohangende haren en een wit kleed, die waarzegden. Zij zijn door Walter Scott beschreven in zijn Guy Mannering.

Tot in het begin van de 19de eeuw dienden deze kuilen tot schuilplaats voor roovers. Menig verwoed gevecht is hier in die Achterwereld geleverd, als de landlieden 's nachts overvallen werden en hun bezittingen moesten verdedigen. Ouden van dagen weten misschien nog te vertellen, hoe de hoeven in den donkeren nacht formeel belegerd werden. In de dorpen en buurtschappen werd geregeld door de boeren wacht gehouden. In het Edesche bosch vond men in een der hier boven beschreven kuilen een bewaarplaats van geroofde goederen. Later gelukte het de geheele bende te vatten. Onder Ede, Lunteren, Otterloo, ja, tot in Kleefland waren door deze roovers geweldenarijen gepleegd. Den roden December 1803 werden nog 3 gevangenen te Arnhem ieder op een kruis gebonden, half gewurgd, de leden gebroken en door een slag op de borst ter dood gebracht. 6 Anderen werden gehangen, 4 gegeeseld en met roeden omhangen aan de kaak gesteld. Wij kunnen, al wandelend door deze eenzame streek, ons nauwelijks voorstellen, dat de tijden, waarin dit alles gebeurde, nog zoo betrekkelijk kort achter ons liggen.

Na deze velen wellicht belang inboezemende, doch sinistere mededeelingen over de door de heidens en pseudo-heidens gepleegde gruwelen, willen wij terugkeeren tot onzen tocht.

Wanneer wij deze naakte, troosteloze zandvlakten overzien,

Foto Jos. Raemaekers.

AAN BANDEN GELEGD STUIFZAND.

dan komt onwillekeurig de vraag ons over de lippen: „Hoe is dit zand hier toch ontstaan?” Deze vraag op te lossen, zou mij in te veel geologische beschouwingen en theoriën brengen, maar wel wil ik zeggen, dat de mensch dikwijls door denudatie of ontblooting van den bodem hard meewerkt tot het ontstaan van zandverstuivingen.

Niemand ontmoeten wij hier in deze stille oorden en toch werd de breede heerbaan die wij volgen, vroeger zeer druk bereden. Van den tijd der Franken af tot het begin der vorige eeuw waren deze thans zoo verlaten en eenzame banen de hoofdwegen van den handel. Waar ze door de heide liepen, bestonden de Hessenwegen, zoogenaamd naar de Hessische karren, uit menigvuldige diepe sporen naast elkaar. Ze hadden soms een breedte van een half uur gaans. In 1727 klaagde Hendrik Jan van Eik, boer van Oud-Reemst bij den landdag over de groote schade door deze karren aan zijne landerijen toegebracht, aangezien ze wel een kwartier uur gaans in de breedte alles onderste boven woelden. Hem werd toegestaan op eigen kosten aan de voerlieden der Hessen-karren een weg te bepalen ter breedte van 10 à 12 roeden. Wie zich daar niet aan hield, zou met een boete van 2 sterrenponden gestraft worden.

Tot zelfs uit Italië werden in vorige eeuwen door de Hessenwagens koopwaren naar ons land vervoerd. Vele herbergen lagen aan zulke wegen en dankten aan deze Hessenkarren hun soms drukke klandizie. Zoo heet een herberg aan den Klingelbeek bij Arnhem nog altijd „de Hes”, een naam overgebleven uit die tijden.

Inmiddels zijn wij reeds vrij dicht het Otterloosche woud met de Blauwe Bergen genaderd, waar opgaand hout een lieflijk landschap verraadt. Links van ons ligt het blauwe bosch van Mossel, een ontoegankelijk dicht woud, dat wijd boogvormig aansluit bij het Otterloosche bosch.

Langs den breedten, mullen heiweg was, half verborgen tusschen de hoog opgroeiende heistruiken, een hard fietspad aangelegd, wat door ons met vreugde begroet werd, daar het loopen op dien vaarweg slechts langzaam ging en wij verlangden ons neer te vlijen onder de blauwe dennen, die wij steeds voor ons zagen. Het leek of het Otterloosche bosch veel dichtter bij was, dan in werkelijkheid. De zon was sterk geworden, maar hinderde ons niet, want een heibries woei verkoelend aan. Over het landschap hing een haast onstoffelijk waas en gaf daaraan een toonvolle, lieflijke stemming. Diepe heikloven schitterden op in den immer grooter wordenden zonnebrand.

De Calluna maakt hier plaats voor de Erica, wier urnbloempjes

Foto Jos. Raemaekers.

IN HET HARTJE VAN DE ACHTERWERELD.

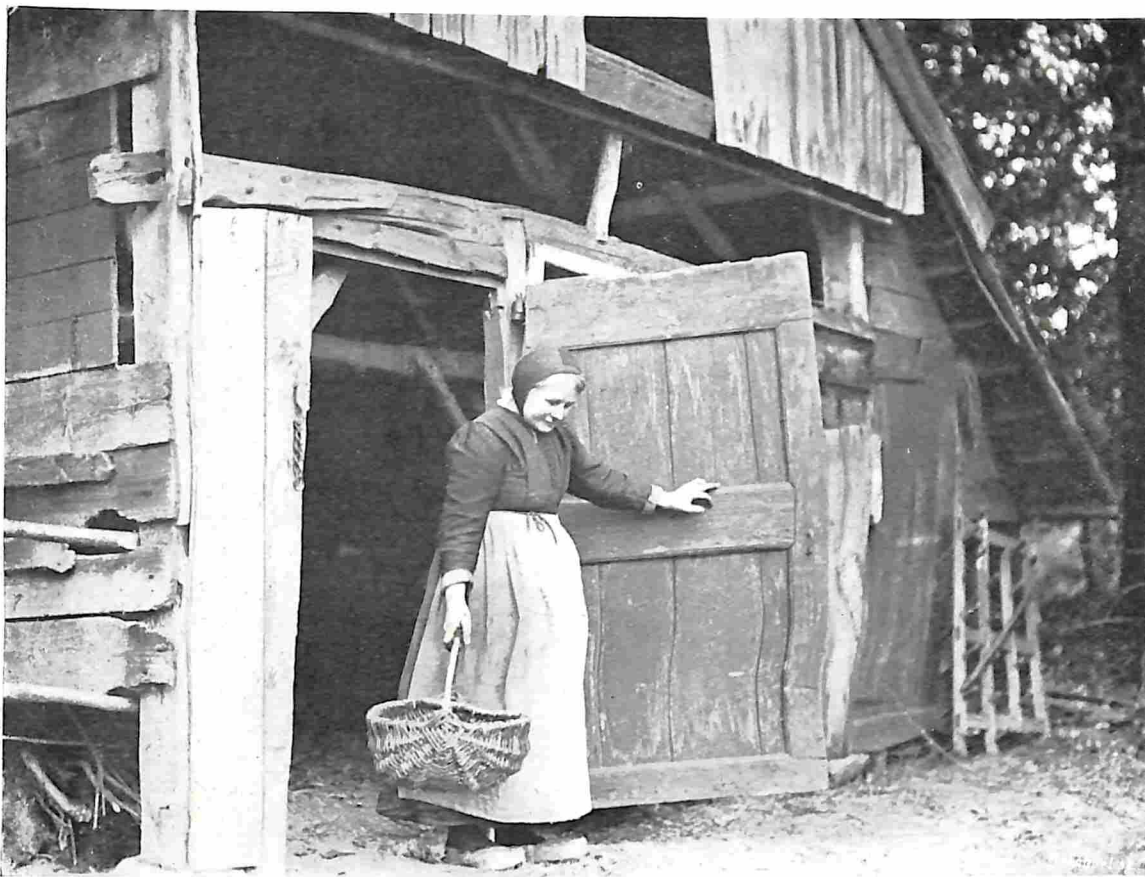

Foto Jos. Raemaekers.

VROUWTJE UIT DE ACHTERWERELD.

nog dicht opgehoopt bij elkaar zaten; hier wordt de heide vochtig, in greppels staat stil droomerig water, opflikkerend in den gloedwarmen middagzon. Mossen bloeien met karmijnroode urntjes op grijze steeltjes welig aan den rand van deze heipoelen, waarvan de bodem zoo goed te zien is. Hier is ook de plaats, waar natuur-historie-menschen hun vetblad (*Pinguicula vulgaris* L.) en zonnedaauw (*Drosera rotundifolia* L.) zoeken, waar wollegras (*Eriophorum*) en wolfsklauwen (*Lycopodium*) te vinden zijn.

Door zonnige dennenboschjes wandelden wij en bereikten zoo een zandheuveltje, waar wij plots in diepe bewondering bleven staan, want wat zich daar aan het oog voordeed, is wel het allerschoonste, dat de stille Veluwsche bosschen kunnen geven.

Daar strekte zich voor ons oog uit een zandmeer, . . . andere bosschen hebben stille vijvers, waarop zwanen rondrijven. Het Otterloosche natuurbosch toont den eenzamen wandelaar meren van zand, met woeste golven, meren, die brokkelende, steile en overhellende oevers hebben. Want werkelijk, ik kreeg den indruk aan den rand van een zandmeer te staan. En ik zette mij neer op de glinsterende gladde naalden en riep mijn vriend, opdat hij ook van dat unieke schouwspel zou genieten. Dat zandmeer hier op de stille ongerepte Veluwe, wat lag het daar schoon, hoe getuigden de wild gestrengelde chaos van eikenstruiken en de wild doorwarde takkenmassa's van eeuwigdurende strijd tusschen zand en oever. Het was er grootsch en stout; rondom steile bergen 30 à 40 M. hoog, waarop uitdagend en zelfbewust de dennen hun rossig bruine armen staken over de kale zandhellingen, tartend den machtigen vijand laag beneden hen.

In het midden een zandrossige vlakte, met honderden bergjes en valleitjes, met stranden, alsof het water zoo teruggetrokken was en het zand had gereefd. In bochtige slierlijnen volgden de zandbergen elkaar op en het ritselen van het zand door de helm herinnerde ons aan het eeuwig golvenleven van de branding op een windstillen dag. Maar even lieflijk als woest de zee kan zijn, zoo is ook dit zandmeer.

Dwars over het meer zouden wij wandelen. Als Indianen in de wildernis liepen wij achter elkaar, ik met mijn ransel, veldflesch en mijn kaart voorop, mijn vriend met een schommelend houten bakje, beladen met takjes, grondmonsters en mossen achteraan.

We bestegen de Blauwe Bergen!

Hoog en steil zijn ze, het beklimmen lastig, en onze bergstok kwam hier uitmuntend van pas. Bij het hooger stijgen wordt de blik telkens meer en meer geboeid door immer wijder vergezichten en op den top is een panorama te genieten, zóó

Foto Jos. Raemaekers.

AAN DEN RAND VAN HET MOSSELSCHÉ ZAND.

schoon en zóó veelomvattend, als men in Nederland zelden zal aantreffen. Aan de eene zijde stuit het oog op den groen bewassen Pampelt, om wiens voet de zandverstuivingen als een kudde schapen liggen, op dezen schoonen dag door het tintelende zonnelicht met gouden glanzende overgoten. Daar ligt de onafzienbare Deelensche heivlakte, een dorre, naakte woestijn gelijk, met hier en daar donkere heiplekken en sombere jeneverstruiken. Naar het Z.O. zien we de barre zandverstuivingen, die we doorwandeld hebben, een streek onbebouwd en onbewoond, spottend met de bewering, dat Nederland een vruchtbaar en volkrijk land is. Hel flikkeren nu op de zoo straks gepasseerde heiplassen.

Het Otterloosche bosch ligt aan onze voeten. Menigeen zal bij het aanschouwen dier ongerepte natuur met die breede zandverstuivingen vreemd opzien bij het vernemen, dat zulks een bosch geheeten wordt. Het is dan ook niet een dicht samenhangend woud van hoog geboomte, maar van oudsher wordt ook rijshout en akkermaalshout tot bosch gerekend. Het Otterloosche bosch beslaat volgens Simon van der Aa een oppervlakte van 101 bunder, 64 R.v. en 30 R. ellen. Uit

den naam Otterloo kunt gij reeds opmaken, dat het er boschrijk is, want loo beteekent een plaats, waar eikenhakhout groeit. In ons land zijn wel 24 plaatsen, die Loo heeten, ongerekend nog de vele samenstellingen, waarin het woord voorkomt.

Otterloo herinnert eveneens aan het heidendom. Oddre of Hodur was de echtgenoot van de godin der liefde Freya, waarnaar onze Vrijdag is genoemd. Oddre zoo meende men, had zijn echtgenoot verlaten en was naar verre landen heengetogen. Freya reisde onder de volkeren rond, om den verlorene te zoeken en was niet te troosten over haar verlies. Ze was het zinnebeeld der huwelijksliefde en de schoonste hoop der Germaansche vrouw was na den dood in de nabijheid van Freya te komen. Naar haar verloren echtgenoot heeft, naar men meent Otterloo (Oddre-lo), dat is bosch van Oddre, zijn naam bekomen. Aber:

An mir vorüber ziehen vergangne Zeiten,
Sie sind dahin, und ich muss weitergehn.

Na den Harderwijker weg overgestoken te zijn, bestegen wij de zandhoogten ten W. van dien weg. Op het hoogste punt gekomen, glee de blik over een grootsch landschap. Een golvende zandwoestijn strekte zich voor ons uit met wanhopig eenzame struiken en groepjes dicht opeengedrongen helm als eilandjes uitstekend boven die blinkende zandzee. Ongeordend staan ze daar, die ontelbare heuveltjes en valleitjes, prachterreinen voor

mierenleeuwen, die bodemgolven en met plokken helm bewas- sen bulten met hun schrale bleeke halmen en hun ijle boschjes. Angstig drukken zich mossen tegen den reeds warmen zandbo- dem aan; op den voorgrond, goed op de afb. te zien, steken tak- ken uit den grond omhoog van struiken, een weerlooze prooi voor zon en wind. Rechts teekenen zich sombere bosschen af tegen den warmen hemel, voor ons deinen de heuvelen al maar verder, altijd verder strekken de duinenreeksen zich uit, tot zij ineen vloeien met den violet wazigen broeierig warmen gezichtseinder, door niets onderbroken, want de donzige schapenwolkjes, wier schaduwen straks nog over de heide elkaar najoegen, waren ook reeds verdwenen. Hier was de natuur o zoo sober.

Geen vroolijk gezang van vinken, geen parmantig gepiep van den winterkoning, zelfs geen voetsporen van het guitige konijn- tje of den schuwen haas. Geen afdrukken van patrijzen of fazanten, nergens een spoor van een levend wezen. Loomwiekend dreef een zwarte kraai door de stille lucht, krassend klonk zijn sombere groet. Nooit heb ik zoo zuiver en diep gevoeld: „La nature est un état de l'âme”. Hier was het een troosteloze, bijna uitge- storven vlakte. Zij, die werkelijk veel voelen voor onmetelijke ruimten behoeven, om zich een woestijnbeeld te vormen, waarlijk niet naar Afrika te gaan. Zij vinden hier in deze Achterwereld van Nederland dichtbij, wat ze mijlen ver eerst weer aantreffen.

Merkwaardig leek mij toe, dat de Westkant der heuveltjes het meest begroeid was, hetzij met als een dichte bol opeengedron- gen jeneverbestakken, hetzij dat wat helm aan den luwkant van een welbeschutend heuveltje, een plaatsje had veroverd. Daar- ginds heel ver ligt volgens de kaart Mossel, dat we door de barre ongerepte zandvlakte willen bereiken. Hoe waar is hier het oud- Geldersche spreekwoord, dat zegt: „De Veluwe heeft een kale rok, doch een kostelijke zoom.”

Hier in deze eenzaamheid voelden we ons wel wat beklemd. De zon werd minder sterk. Breed was de schaduw, die een groepje alleenstaande dennen kloek en ferm wierp op het rossige zand. Uit het berkenbosch, dat we nu naderden, kwam een windje op- steken, het zand stooft op, even sliden wij de oogen,.... ja, het was warm en de ransel zwaar en de veldflesch leeg,.... maar, vooruit....

Ziet, een spoor! We bukken ons; het is een reeënspeer, een hert dat vlug de dorre zandzee overgestoken was om zich te verber- gen in de ondoordringbare Mosselsche bosschen.

Sukkelend loopen we verder, ik eenigszins ongerust, daar ik op de kaart de route niet volgen kan. Geen hooge boom, geen domi- neerende heuveltop, slechts een kale op- en neerdeinende vlakte, geen rimpelige heiplas of groepje berken en gagel. Dor en afge- storven ligt het Mosselsche Zand voor ons.

Dan opeens roept mijn vriend:

„Zie, een paal en een man!” Ik kijk en ja, daar staat zoo'n schapenpaal en tegen een heuveltje zit een man, wellicht een her- der, met een groote flambard op. Hij zit iets gebogen, alsof hij ingedut is.

We loopen harder, heuvel op, heuvel af, recht toe, recht aan op dien man en dien paal. De bodem was hier niet geheel ondank- baar. De plantengroei iets weelderiger, maar toch schraal en dor. Hier was het een moshoopte, daar een den, die vertelde van strijd en moeilijkheid, maar wij letten er niet op, liepen steeds vlugger naar den man en den paal. Want waar zoo'n paal staat, daar is een weg, het langgezochte kerkpad. Steeds duidelijker zien wij ze, dien paal, lijnrecht en meer dan een arm dik, scherp omljnd af- stekend tegen den strakken voorjaarshemel, en de herder schijnt hier in dit eenzame oord den slaap des rechtvaardigen te slapen, ten minste hij beweegt zich nog niet, blijft steeds gebogen zitten.

We naderen, willen hem reeds beroepen en den weg naar Mos- sel vragen, toen op eens, riep ik plots vragend ongeloovig uit: „Dat is geen paal en ook geen man, maar het zijn doodgewone jeneverbessstruiken!”

Ik, toch niet zoo zeker, beklom den berg, waarop echter geen man of paal te vinden waren, maar wel degelijk Juniperus stonden, allerbedrieglijkst een slapenden man en een paal nabootsend. O wat kunnen die woeste struiken toch vreemde gedrochtelijke wezens zijn, wat kunnen zij bedrieglijk menschenfiguren vormen tegen het blauwe firmament! Daar zaten we nu, hadden ons door zinsbedrog een heel eind uit de voorgenomen richting be- geven, vast overtuigd, dat die man ons wel terecht zou wijzen, en nu geen man, geen wegaankondigende paal, zelfs de beruchte fata-morgana der Afrikaansche woestijnen werden ons hier niet geheel onthouden.

Mossel is geen gehucht, maar een eenzaam in de hei en zand- wildernissen verloren huis met een paar achteraf gelegen schaaps- kooien en een enkel schuurtje of stalletje. Toen we dat huis na onzen vermoeienden tocht zagen, kwamen mij des dichters woorden in de gedachte:

„De huizingen der menschen droomen stil
En dankbaar in der zonne jonge glanzes,
Wijl boven het nauwelijks zichtbaar twijggeril
De muggen rustloos op en neder dansen”.

Wanneer we denken aan de menschen, die zoo heel alleen en ver van alle gebuur af, daar dag in dag uit, hun leven slijten, dan zal menigen met innig medelijden vervuld worden voor die arme stakkers, welke zulk een wanhopig eentonige streek be- wonen.

De bekende oudheidkundige Haasloop Werner vermoedt dat Claudius Civilis op deze vlakte zijn benden, waarmee hij zijn

laatste aanvallen op de Romeinen deed, heeft vereenigd. Na zijn nederlagen bij de Moesel en Castra Vetera keerde Civilis naar de Betuwe terug. Een tweetal edele Batavieren, Tutor en Classicus spoedden zich naar Germania, om hulpstroepen te halen voor den laatsten beslissenden strijd. Op het Mosselsche Leger- veld of legurlo, meent men, vereenigde Civilis de nieuw aange- komen hulpstroepen met zijn Bataafsche benden en trok met dit vereenigde legioen de Betuwe door. De aanvallen door hem en zijn bevelhebbers Tutor, Verax en Classicus, gedaan op Vada (Wageningen), Batavodurum (Wijk bij Duurstede), Arenacum (Arnhem) en Grinnes (Rhenen) werden afgeslagen. Niet lang na deze vergeefsche aanvallen sloot hij vrede.

Na uitgerust te zijn bereikten wij nu gelukkig een dennen- boschje, waarachter een groote kudde schapen graasde en aan den overkant van deze hei-weide lag een boerenhuis, Mossel. Wij werden zeer vriendelijk ontvangen en nadat wij wat uitge- rust waren en ons verfrist hadden, namen wij afscheid om onzen terugtocht te aanvaarden.

Prachtig slingert de weg zich tusschen de + 25 M. hooge heuvelrij, die zich hier plots verheft uit een overigens vlak land- schap. Dit zijn de Mosselsche Bergen, die uit een geologisch oog- punt bezien zeer belangrijk zijn, daar ze de Z.W.-afsluiting vormen van het kalme landschap. Op deze heuvelrij, die zich van Z.O.— N.W. uitstrekt worden vele scandinavische keien gevonden. Op den Scheelen Berg, een onderdeel van den Lunterenschen Berg, vond men een keisteen van hard graniet, welke den zonder- lingen naam van het keuendier voerde. Hij was 6 voet hoog, + 12 voet in omvang en woog circa 7000 pond. Deze steen is naar Sonsbeek gebracht, waar gij hem nog alle dagen kunt zien. Wanneer men den steilen heuvelrug beklimt en den blik zuid- waarts over het uitgestrekte Reemster Veld laat gaan, aanschouwt men een schat van onvervormde natuur. De rug is beplant met berken en eiken. Hij sluit het door ons bewandelde terrein met een breeden dam af.

.....
Stil.... — heel stil is het.... — uit de verte komen droo- merige klanken van klokketonen tot mij door, en het was me of ik voortschrijdend tusschen de avondboomen hoorde Gezelle's „Het hazegrauw”:

Gestorven zijn de boomen
Een grafstee al.
Van dampen en van doomen
Ze bergen zal.
God geve aan oud en jongen
Nu roe en rust
De lijkdienst is gezongen
En het licht gebluscht.

Helderder klonken de tonen van de kerk te Wolfhezen.... zacht werd de dag met al zijn onbegrijpelijke schoonheid uitgeluid.

Zoo bereikten wij Planken Wambuis, een herberg gelegen aan den straatweg Arnhem—Ede. Planken Wambuis is een scheldnaam gegeven aan Denenkamp, zooals de meer officieele naam luidt. Denenkamp heeft niets met de Denen uit te staan, maar is een kamp te midden van dennen. Het huis schijnt er op ingericht te zijn om den komenden en gaanden voerman op zijn tocht niet te veel op te houden. Althans men kan met paard en rijtuig den eenen kant in, den andere weer uitrijden.

De boerin vroeg wijzend naar mijn Juniperusstruik, die ik als herinnering aan deze zandexcursie meebracht: „En daar hadde gie zoo woar een Wakeldoornstruikien!” We keken elkaar vreemd aan. Wakeldoorn komt van Wacheldorn, Wachholder, dat jeneverbes beteekent, maar hoe komt die naam hier in gebruik, hier in deze afgelegen streek, toch een behoorlijk eind van Neer- lands zelfkant verwijderd! De boerin zeide, dat ze hier gewonnen en geboren was en dat die struik, hier overal zoo genoemd werd. „Woar hedde gieluu dat struikien van doan?” We zeiden, dat we het in het Mosselsche Veld gesneden hadden.

„O, kum de gie uut de Achterwereld!.... en hedde gie dan in die'n Nègerij Mossel gewèst?!”.... lachte de boerin vroolijk verwonderd.

„Wat hedde gie toch veur um oe te begroave in die Achter- wereld op zulk een skoone dag?”

De Achterwereld, ja dat is ze wel, maar dan een heerlijke Achterwereld op een schoonen Maartschen dag met vollen zon- neschijn. Opgeruimd kwamen wij terug uit de barre binnen- landen van Nederland en hadden op onzen tocht niet alleen ge- noten van ongerept natuurschoon, doch tevens hadden wij het beste deel, dat men van zoo'n uitstapje kan meebrengen ons verschaft, n.l. gezondheid, kracht en levensfrischheid.

Van dat alles is in de Achterwereld een kostelijke bron en ik zeg met Emerson mee: Het beste deel van ieder landschap staat niet bekend bij het kadaster maar wordt er op weerkaatst uit den blik van den kunstenaar, die in ieder onzer leeft.

Dat woord „Achterwereld”, door de heirandbewoners schamper gegeven aan die onmetelijke zandwoestijnen en natuurboschen, vond ik zoo oorspronkelijk en zoo wel gekozen, dat ik het als titel voor mijn artikel gekozen heb. Ik hoop dat mijn beschrij- ving van de „Achterwereld” met zijn verborgen schoon en zijn interessante wordingsgeschiedenis voor de lezers van „Buiten” een aanmoediging mag zijn om in de vacantie ook eens hun schreden te richten naar plaatsen waar de meeste menschen niet komen.

D. J. VAN DE VEN.

Foto C. Steenberg. DE BLOEMENTENTONSTELLING TE BOSKOOP. ALGEMEEN OVERZICHT VAN HET HOOFDGEBOUW, VAN HET PODIUM AF.

DE GROOTE BLOEMENTENTONSTELLING TE BOSKOOP

IN ons voorgaand artikel over deze tentoonstelling opperden wij eenigen twijfel of het wel goed gezien was de Boskoopse Bloemententoonstelling alleen open te stellen voor inzenders uit deze plaats en vreesden wij, dat zij wel eens wat eentonig zou kunnen zijn.

De uitslag heeft onze twijfel en vrees volkomen beschaamd, wij aarzelen dan ook niet om deze tentoonstelling volkomen geslaagd te noemen, en tevens te erkennen, dat zij uit een schoonheidsoogpunt, met de allerbeste tuinbouwtentoonstellingen, die wij in het binnen- en buitenland zagen, gelijk te stellen is.

Wanneer men door dit reuzengebouw heenwandelt en dien schat van bloemen beziet, dan staat men er verbaasd over, dat dit alles voortgebracht is door een betrekkelijk klein dorpje en bewondert men de energie en den durf der mannen, die zoo iets ondernemen.

Zoals het gewoonlijk gaat, was ook thans weer één man de ziel van de tentoonstelling, en zonder ook maar in het minst te kort te doen aan de verdienste van zooveel anderen, moeten wij een eeresaluut brengen aan den heer J. H. van Nes, den Voorzitter van de Tentoonstellingscommissie, die niet alleen het plan ontwierp, doch het ook op zoo schitterende wijze wist uit te voeren. Wanneer dan ook H. M. de Koningin en Z.K.H. Prins Hendrik hun hooge ingenomenheid met hetgeen hen op deze tentoonstelling getoond werd herhaaldelijk uitspraken, dan komt die eer zeker toe aan hem, die allen tegenstand wist te overwinnen. Naast den heer van Nes mag ook niet onvermeld blijven de heer J. C. de Bruin, de Secretaris van de Commissie, aan wiens onvermoeiden ijver zeker ook heel wat te danken is.

Geen grooter overgang was denkbaar, dan wanneer men van buiten komende de ruime tentoonstellingshal betrad. Dichte sneeuw en hagelhuien, voortgedreven door een ijzigen vorstwind, deden meer aan Kerstmis, dan aan April denken, en binnen het gebouw een bloemenweelde, gelijk aan een tooversprookje.

In alle mogelijke tinten en kleuren, verspreidende een zachten, zoeten geur, waren zij hier opgesteld, de produkten van Boskoop's bodem om aan vreemdeling en landgenoot te toonen, wat deze plaats wel vermag voort te brengen. Geen honderden, doch duizenden *Azalea's* en *Rhododendrons*, *Seringen* en *Blauwregens*, *Acers*, *Prunus*, *Hydrangea's* en *Rozen* stonden hier in vollen bloei uitgesteld, gerangschikt met een vaak onnavolgbaren smaak, vormend een bloeiend en gloeiend geheel. Toch had men door een juiste keuze der kleuren het bonte en oogvermoeiende weten te voorkomen, zoodat zij een harmonisch geheel vormden, waar het oog met welgevallen naar keek. Wat zeker ook niet onvermeld mag blijven, dat is de keurige netheid, waarmede deze tentoonstelling is afgemaakt. Tot op de fijnste puntjes was zij op den dag der opening af, niets ontbrak er aan, en tot in de kleinste hoekjes was niets te bespeuren van eenige mindere zorg. Ook hiervoor komt de regelingscommissie zeker een woord van hulde toe.

Bij het binnenkomen werd men het eerst getroffen door het prachtige ontvangsalon, gemeubeld in oud hollandschen stijl en matig, doch zeer smaakvol met bloemen versierd. Enkele mooie

bouquet hier en daar in een vaas opgesteld, deden uitnemend in dit deftige geheel.

Vlak tegenover het salon lag een groot vak met nieuwere verscheidenheden van de *Azalea mollis chinensis*. Hel vlamden de schitterend gele, oranje en roode kleuren den bezoekers tegemoet en vreemd mag het heeten, dat deze prachtige bloemplanten hier te lande nog betrekkelijk zoo weinig worden gebruikt. Wel is waar vallen de bloemen wat spoedig af, doch gelukkig is thans een middel gevonden om ook hieraan tegemoet te komen. Onder de allerfraaisten noemen wij in het bijzonder *Vera Bresjkowskij*, schitterend karmijn; *Mevr. Esveld Walraad*, prachtig oranje; *P. B. Shelley*, mooi donkerrood; *Burgemeester van Eck*, lichtgeel en *Gebrs. Kersbergen*, donker vurig rood. Onder de *Azalea's* was dit zeker wel een der fraaiste inzendingen. Hierachter stond een groep van de vermaarde *Rhododendron Pink Pearl*, *White Pearl* en *Prinses Juliana*. Wat stak het zachte wit en liefelijk paarsrose van deze mooie, grootbloemige verscheidenheden mooi af tegen de schelle kleuren der *Azalea's*. Beide inzendingen kwamen door deze juiste plaatsing uitnemend tot haar recht. Ook deze mooie *Rhododendrons* moeten hier te lande meer en meer aangeplant worden, in iederen tuin moet men ze aantreffen, wat des te beter gaat, wijl zij met een weinig zorg hier de winters zeer goed doorkomen.

Ter rechterzijde van deze inzendingen bevonden zich een ruim gazon, met randen van bloeiende planten en in het midden een mooie groep *Azalea's* met Japansche *Acers*.

Het was vooral de prachtige, donker wijnroode *Azalea Kinodegiri*, die op dezen rand sprekend uitkwam en wier kleur tegen de zuiver witte *Azalea ledifolia alba*, die er naast stonden, zoo uitstekend tot haar recht kwam. Zeer mooi harmonieerden met het heldere wit der laatsten de zachte tinten van de lieve *Azalea rustica*, waarvan vooral de verscheidenheid *Aida* met zacht rose, en *Freya* met zalmkleurige bloemen zeer mooi waren. Verder stonden op dezen rand nog tal van *Azalea*-inzendingen, waarvan de schitterend gele *Mrs. L. J. Endtz* ongetwijfeld een der mooiste was. Prachtig mooi deden in het midden van dit gazon de Japansche *Acers*, wier bronzen en lichtgroene tinten uitstekend spraken tegen de helle kleuren der *Azalea's*.

Aan de linkerzijde van het reeds beschreven middenvak lag eveneens een gazon geheel op dezelfde wijze gerangschikt. Ook hier weder langs de randen verschillende groepen *Azalea's*, waaronder de prachtigste verscheidenheden, die hier mooi uitkwamen. Vooral trok ieders aandacht de fraaie, schitterend gele *Azalea Anthony Koster*, wier kleur tegen het lichte paars van de mooie *Azalea Yodogawa* al bijzonder goed uitkwam, ook een groep *Azalea J. C. van Tol* kwam hier uitnemend tot haar recht, het oog duizelde bijna bij het aanschouwen van die helgele kleur.

In het midden van het gazon stond weer een groep *Azalea Anthony Koster*, welke bloemen tegen de fijne tinten van de er naast staande *Acer palmatum* verscheidenheden zeer goed deden.

Achter het groote, reeds besproken *Rhododendron*vak bevond zich, omgeven door een aardig hekwerk, een rosarium. Het doel was geweest de hekken geheel met rozen te bekleeden,

Foto C. Steenbergh.

BLOEMENTENTONSTELLING TE BOSKOOP.
GROEP RHODODENDRONS, WHITE PEARL EN PINK PEARL.

wat zeker een schitterend effect zou gemaakt hebben, doch de daarvoor bestemde planten waren, door gebrek aan zon, niet voldoende in bloei gekomen, wat wel jammer was.

Hoezeer de kleinbloemige trosrozen, de verscheidenheden van de *Rosa polyantha*, tegenwoordig in trek zijn, bleek hier al bijzonder duidelijk, het merendeel der inzendingen toch was uit deze samengesteld. Te verwonderen behoeft dit zeker niet, want zij zijn dan ook alleraardigst. In het bijzonder troffen ons de met honderden kleine bloempjes bloeiende *Jessey*, de zuiver witte *Katherine Zeimet* en de vrij grootbloemige *Flower of Fairfield*, wier rose bloempjes met wit hart tot vrij groote trossen vereenigd zijn. De hekjes van het rosarium waren gedeeltelijk beplant met de klimrozen *Aenchen Müller*, *Graf Zeppelin*, *Tausendschön* en *Wartburg*, alle vier zeer aanbevelenswaardige verscheidenheden. Van langstelige rozen waren hier ook mooie exemplaren te zien. Vooral een collectie *Caroline Testout* was buitengewoon fraai, doch ook van de vurig roode *Gen. Mac. Arthur*, de zacht rose *La Hollande* en de zalmkleurige *Jacques Vincent* waren zeer goede planten ingezonden. Ter linker en rechterzijde van dit rosarium stonden een paar zeer groote groepen *Rhododendrons*, die toonden op welk een hoogte de kultuur dezer bloemplanten tegenwoordig te Boskoop staat. Een ware bloemenweelde ontrolde zich hier voor het oog en de rangschikking was toch zoo, dat de vaak felle kleuren niet met elkander disharmonieerden. Als bijzonder mooi teekenden wij in deze collectie aan *Strategist*, levendig rose, naar het hart in wit overgaande; *Catawbiense alba*, bijna zuiver wit; *Doncaster* vurig rood; *Mrs. E. G. Stirling*, levendig zacht rose; *Gomer Waterer*, zeer fraai lichtpaars. De achtergrond van deze groep werd gevormd door de donkerpaarse *Catawbiense fl. pl.*, waartegen de overigen bijzonder mooi afstaken.

In het midden van deze groep stond een collectie *Hydrangea paniculata grandiflora*, die ieders aandacht meer dan waard was. Om deze lastig te forceeren planten op deze wijze in bloei te hebben, is een kunststukje van kultuur, dat niet velen den inzender zullen nadoen; daarbij waren de heesters prachtig in blad en de bloempluimen schitterend wit. Niet minder mooi was de groep van de zuiver witte Sering *Mme Lemoine*, die daar tegen stond en ook de gewone Sneeuwballen, die er naast stonden, mochten gezien worden.

De groep *Rhododendrons*, ter rechterzijde van den rozenhof, was iets onrustiger, omdat zij geplaatst was tegen een achtergrond van gevlekte verscheidenheden en hoe mooi die ook zijn, toch hebben zij steeds iets bonts. Bijzonder mooi waren echter in deze groep de zuiver witte *Helene Schiffner*, de levendig rose *Cynthia*, de vurig roode *Garibaldi* en de welriekende, lichtpaarse *Sir Charles Buttler*.

In het midden van deze groep stonden een paar inzendingen Seringen, waarvan in het bijzonder de aandacht trokken de prach-

Foto C. Steenbergh.

BLOEMENTENTONSTELLING TE BOSKOOP.
GROEP RHODODENDRONS EN HYDRANGEA'S.

tig zuiver witte *Mme Lemoine* en de mooie paarse *Souvenir de Louis Späth*, ook de Japansche Sneeuwballen, die hier tegen stonden, waren zeer mooi.

Zooals wij destijds reeds mededeelden, wordt de achtergrond van het gebouw gevormd door een podium in grieksch stijl en dit was geheel bezet met een inzending van de Rijks Tuinbouwwinterschool te Boskoop. Reusachtige planten stonden hier van verschillende Japansche *Acers* en stuk voor stuk mochten deze specimens gezien worden. Er tusschen in stonden een aantal bloemplanten, waarvan in de eerste plaats vermeldenswaard zijn de verschillende *Azalea indica*, omdat deze verscheidenheden veredeld zijn op onderstammen van *Rhododendrons* en

geheel te Boskoop waren gekweekt. Zooals bekend is, is de kultuur dezer *Azalea's* een specialiteit van de stad Gent en de Directeur der school stelt alle pogingen in het werk om te trachten het kweken dezer planten ook te Boskoop ingang te doen vinden, ongetwijfeld een zeer loffelijk pogen. Zeer goede exemplaren zagen wij in deze inzending van de mooie *Azalea Deutsche Perle*, wit met groenen weerschijn; *Pres. Comte Oswald de Kerckhove* donker zalmkleurig, met witte randen, *Vervaeana*, rose met witte randen. Verder stonden in deze inzending zeer mooie *Rhododendron White* en *Pink Pearl* en lieve *Prunus triloba*. Wat ook nog veler aandacht trok, dat waren de fraaie Japansche *Iris*, die er in vollen bloei tusschen stonden. Het is heusch geen kleinigheid om in dezen tijd van het jaar zulke planten in bloei te hebben. In het midden van deze inzending bevond zich een aardige nis, waarin een mooi beeld te midden van de aardige polyantharoes *Mme Norbert Levavasseur*. De geheele opstelling getuigde van goeden smaak en het was in alle opzichten een inzending, die deze Rijksinrichting tot eer verstrekte.

Langs de beide lengtewanden bevonden zich zeer groote groepen gemengde bloemheesters, gerangschikt op een wijze, dat zij een kleurrijke reeks vormden van de eene zijde van het gebouw naar de andere.

De beide hoeken terzijde van de ingangen waren ingenomen door mooie groepen bloeiende *Azalea's* los en bevallig opgesteld. Aan de eene zijde sloot daaraan een groep bloeiende Seringen, waaronder vooral uitmunten de mooie paarse *Michaël Büchner* en de donkerpaarse *Souvenir de Louis Späth*, met zeer mooie gesloten bloemtuiten, hiervoor stonden aardige struikjes van *Deutzia gracilis*, die na korten tijd zeker volop in bloei zullen zijn. Aan deze heestertjes paarden zich de zuiver witte *Staphylea colchica*, waar de bijzonder rijk bloeiende *Amygdalus persica Carl Meyer* haar rozeroode bloemen mooi bovenuit stak; de fraaie *Dimorphanthus mandschurica fol. var.* met haar bijzonder groote bladeren maakten hiertegen een allermooist effect. Hiernaast stonden weder paarse Seringen, zij waren allen van de zoo gezochte variëteit *Charles X*, die hier weder toonde hoe mooi zij is, en de in haar buurt staande *Prunus triloba* maakten, overdekt met de op gevulde roosjes gelijkende bloemen een alleraardigst effect. Een weinig verder wandelende kwamen wij langs een prachtige groep *Deutzia gracilis* en *Deutzia Mme. Lemoine*, die ware bossen witte bloemen vormden en daarachter stonden zeer mooie Seringen, vooral prachtige witte *Marie Legray* en donkerpaarse *Charles X*.

Deze lengtewand sloot aan het podium met een groote groep gemengde bloemheesters. Alles dooreen vond men hierin vereenigd en het eischte heel wat kweekerskunst om al die verschillende gewassen tegelijkertijd in bloei te hebben. Vooral waren in deze groep zeer mooi de Blauweregens, die er boven uitstaken, en een eigenaardig effect maakten met de goudgele *Azalea's* en de mooie *Magnolia's* met haar groote witte en lichtrose bloemkelken.

De geheele groote tentoonstellingshal bood een buitengewoon fraai gezicht aan, zoo kleurrijk en harmonisch als het wellicht niet veel meer geboden zal worden. Eerbied vervult ons voor de mannen, die niet alleen de tentoonstelling hebben ontworpen, doch haar ook op zulk een fraaie wijze hebben uitgevoerd.

Ieder onzer lezeressen en lezers durven wij dan ook met den meesten aandrang aanbevelen, gaat naar Boskoop om deze prachtige tentoonstelling te zien. De reis schijnt in werkelijkheid veel erger dan zij is, vooral nu de Maatschappij De Volharding er voor zorgt, dat op al de voornaamste treinen booten correspondeeren, zoodat er zonder veel oponthoud doorgereisd kan worden. Men heeft dan tegelijkertijd gelegenheid een streek van ons land te bezichtigen, die velen niet kennen, en die zeker wel waard is er nader kennis mede te maken.

(Slot volgt).

E. Th. W.